

MÖTESPLATS INFÖR FRAMTIDEN

Borås 2-3 oktober 2002

**Torgil Persson, Institutionen Biblioteks- och
informationsvetenskap/Bibliotekshögskolan, Borås**

Hur påverkar kulturskolornas utveckling det framtida biblioteket?

Jag har inte svaren men jag kan förhoppningsvis ge några förutsättningar för att få frågan besvarad.

I höstas disputerade jag på avhandlingen *Den kommunala musikskolans framväxt och turbulent 90-tal* och kunde konstatera ett nära samband mellan musikskolan och den lokala musiktraditionen. Veckan efter blev jag erbjuden jobb som handledare åt magisterstudenterna på Bibliotekshögskolan i Borås, inom inriktningen *Bibliotek, kultur och information i ett samhälleligt perspektiv*. Den här korta tiden på BHS har gett mig ett nytt perspektiv på min avhandling. Den har bekräftats av vad jag fått lära mig om hur folkbiblioteken formats från socken-, studiecirkel- och arbetarbibliotek. Och hur enskilda aktörer påverkat utvecklingen. Hur musikskolornas framväxt påverkat biblioteken är ännu outforskat, ett samband finns troligtvis även här. Och naturligtvis varierar denna påverkan från kommun till kommun genom insatser från lokala eldsjälar. När nu musikskolorna alltmer vidgar sitt område med dans, teater, målning m.m. och blir kulturskolor finns det anledning att förvänta sig att dessa kommer att på samma sätt som musikskolorna påverkas av kommunens kulturtradition. Hur möter biblioteken denna utveckling? Kommer det att vid sidan av musikavdelningar även att utvecklas separata "avdelningar" för dans, teater och måleri med allt vad den mediala utvecklingen ger för möjligheter med fasta och rörliga bilder på skivor och nät? Den frågan tänker jag inte här uppehålla mig vid längre men som sagt gärna redovisa några erfarenheter som säkerligen kan användas i denna diskussion.

Min förståelse har formats genom min egen 40-åriga erfarenhet i fältet på lokal-, läns- och riksnivå från musikskola, länsmusik, fackliga sammanhang och från uppdrag åt Kommunförbundet. Avhandlingens material är hämtat från tidningsartiklar, intervjuer med eldsjälar, samt arkivalier från fyra utvalda kommuner; Mörbylånga, Tranås, Kiruna och Borås. Jag har uppehållit mig mycket i de fyra kommunerna, i deras bibliotek och olika arkiv, vilket inte varit helt bekymmerslöst. I Mörbylånga t ex finns i flera olika kommunala arkiv dokument från alla de 18 socknar som i olika omgångar till slut bildat Mörbylånga kommun.

I mitt avhandlingsarbete har jag ägnat mig bl a åt frågan om hur traditionen blir kulturpolitik i ett lokalt perspektiv; hur en lokal musiktradition formats och vidareförts under 1900-talet. Jag har undersökt vilka ensembler som på olika sätt medverkat i kommunerna alltsedan sekelskiftet, särskilt folkrörelseanknutna ensembler. Vidare har jag undersökt när de första initiativen till kommunalt subventionerad instrumentalundervisning togs i kommunen, varför dessa initiativ togs och vilka argument som användes.

De fyra kommunerna är placerade i olika delar av Sverige och har olika kulturgeografiska förutsättningar. Min avsikt var inte att dra generella slutsatser ur materialet varför jag inte ställde krav på ett representativt urval av kommuner.

Under 1900-talets första decennier växte i Sverige fram ett behov av bildning samtidigt med en demokratiseringsprocess som senare stimulerades av materiell och ekonomisk uppgång. Samhälleligt ungdomsfostrande ansvarstagande ökade successivt och kom till uttryck genom

ökade ambitioner om ungdomens fritidssysselsättning. Kommunernas geografiska, socioekonomiska och kulturpolitiska historia har dock på olika sätt och i olika grader skapat varierande förutsättningar för musikskolornas bildande och framväxt. Ramarna för dess initiativtagare, som utgjorts av både institutioner och enskilda, kan därför inte beskrivas i generella termer. Däremot finns inom musikskolebildningen vissa mönster för hur ett behov av instrumentalundervisning vuxit fram, konstaterats och tillgodosetts.

Genom att musik blev ett medel för folkrörelsernas verksamhet uppstod ett behov av instrumentalundervisning. Det innebar även att *möjligheterna* till undervisning utvecklades. Eldsjälar i musiklivet med anknytning till kommunens administration tog initiativ till denna musikundervisning som växte i takt med behoven som uppstod framförallt hos frikyrko-, arbetar- och nykterhetsrörelserna. Denna frivilliga musikundervisning organiserades oftast inom folkskolan och finansierades genom kommunala medel.

Folkrörelsernas musikanvändning har alltså kommunaliserats, institutionaliserats och politiserats. Resultatet av denna utveckling beskrivs oftast i ett centralistiskt eller nationellt perspektiv påverkad av t ex läroplansforskning, lagar och förordningar. Mitt material visar en annorlunda sida, där de lokala förutsättningarna får avgörande betydelse. Med hjälp av Ferdinand Tönnies begreppspår *Gemeinschaft und Gesellschaft* framstår traderingen i olika perspektiv och med olika aktörer. Den lokala traditionen genom tiderna blir lättare att följa och förstå.

Ferdinand Tönnies teori, som kontrasterar kollektivism mot individualism, betecknar idealtypiska begrepp av statisk och abstrakt karaktär. *Gemeinschaft* och *Gesellschaft*¹ har inom sociologin blivit ett vedertaget uttryck för två olika former av samhällelig samvaro. *Gemeinschaft* betecknar en naturlig, ömsesidigt uppbyggd gemenskap t.ex. inom familjer, byalag eller religiösa trossamfund. *Gesellschaft* står för en artificiell ordning styrd av *homo oeconomicus* t.ex. aktiebolag, "marknaden" etc. Begreppen används ibland substantivt (X är ett *Gemeinschaft*) och ibland beskrivande. Den fundamentala skillnaden mellan begreppen beskrivs ofta: "Gemeinschaft är en naturlig och oplanerad social enhet, en organism; Gesellschaft är någonting uttänkt och konstgjort, en mekanism".² *Gemeinschaft*-förhållandet i sin mest utpräglade form - mellan mor och barn - utvecklas till mera komplexa förhållanden i ortens, byalagets, rörelsens eller andens gemenskap på landsbygden, i skrän, inom yrkesgrupper, folkkonst, folklöre och folktrö o.s.v. Marknaden som social funktion innefattas av *Gesellschaft*-förhållandet; här är människorna endast intresserade av varandra som personifieringar av utbud och efterfrågan. Kan eller ska musik upplevas som organiskt och/eller mekaniskt kommunikationsmedel? Det kunde i så fall innebära att mamman som ammar sitt barn och därtill sjunger vaggvisor är en organisk företeelse (*Gemeinschaft*) medan populärmusikern, som låter sig påverkas av marknaden och den musik som säljer bäst, är *Gesellschaft*.

Musikskolornas etableringsfas innebär övervägande *Gemeinschaft*. I Tranås och Kiruna kom initiativen och genomförandet från det mångfasetterade lokala musiklivet med inslag av

¹ Johan Asplund diskuterar begreppsparets svåröversättbarhet. De flesta analytiker använder den tyska benämningen (1991 sidan 7 ff.).

² Johan Asplund 1991, sidan 67.

tydlig ideologi. De flesta inblandade individuella insatserna kom från eldsjälar som var engagerade i någon musikorganisation och som mer eller mindre uttalat förde dess talan. I Mörbylånga kan jag inte spåra något uttalat behov från musiklivets organisationer men det var i socknen Ottenby och hamnsamhället Degerhamn, där man på 1920-talet hade flera bruksorkestrar som instrumentalundervisningen startade. I Borås grundades initiativet av en ideologisk övertygelse hos KG Sundeck om musikens estetiska funktion och dess värde för ungdomar, även detta ett Gemeinschaft.

Musiken - ställer krav men ger belöning: den berikar vår ensamhet och vårt gemenskapliv, ger oss skönhetsupplevelse, skaparglädje. Därför vill vi ge musiken åt ungdomen och vinna ungdomen för musiken.³

Musikskolorna har under hela sin existens varit kommunala utan någon form av statligt stöd och utan centrala studieplaner eller generella krav- eller målformuleringar. Jag ställde frågan hur det kan komma sig att det i alla landets kommuner från 40-talet ändå växte fram musikskolor, som på 90-talet hotades av nedläggning men som idag är kulturpolitiskt högprioriterade? Svaren jag fick kan sammanfattas:

På 40-talet utvecklade musiklivet musikskolorna som på 90-talet utvecklade musiklivet.

De kommunala musikskolorna är inte i första hand resultat av kommunala initiativ, de är snarare framväxta i den musiktradition som folkrörelserna formade under 1900-talet.

Jag vill med detta belysa en del av en lokal kulturtradition som med förmodligen ökat intresse ska samlas, organiseras och exponeras i våra bibliotek. Samtidigt finns i kulturskolorna, oftast inom samma förvaltning, omfattande material och allt vidare kompetens inom de konstnärliga uttrycksformernas områden. Att möta denna utveckling blir för biblioteken en intressant och grannliga uppgift.

Referenser

Asplund, Johan 1991

Essä om Gemeinschaft och Gesellschaft. Bokförlaget Korpen. Göteborg

Persson, Torgil 2001

Den kommunala musikskolans framväxt och turbulenta 90-tal. En studie av musikskolorna i Mörbylånga, Tranås, Kiruna och Borås. Diss. Skrifter från Institutionen för musikvetenskap, Göteborgs universitet nr 68.

Tönnies, Ferdinand 1887

Gemeinschaft und Gesellschaft. Utgiven i åtskilliga upplagor och nytryckningar. Översatt till engelska 1955 av Charles P. Loomis: Community and Association; 1957 Com-

³ Borås Tidning 1947-03-08.

munity and Society, Amerikansk utgåva av Tönnies; 1963 Community and Society;
Pocketutgåva av Tönnies 1957. Senaste upplagan är från 2001: *Community and civil
society* /Cambridge : Cambridge University Press